

Jaarverslag 2002

Auteurs:

Syb Groeneveld, Hans Westerhof, Michiel de Lange, Geert Wissink, Marieke Rietbergen
Joeri van den Steenhoven en Frans Nauta

1 Inleiding

Op 2 oktober 1999 was de eerste jaarvergadering van stichting Nederland Kennisland. Het was de start van een club met als missie om van Nederland één van de sleutelregio's in de internationale kenniseconomie te maken, op een manier die economisch en sociaal meerwaarde oplevert. Vanaf het begin hebben wij gekozen voor een actiegerichte strategie. Kennisland heeft zich vooral geconcentreerd in het opzetten van innovatieve projecten en activiteiten die het leren rondom deze projecten ondersteunen. Kennisland heeft zich in de eerste drie jaar van haar bestaan ontwikkeld tot een maatschappelijke incubator.

In die drie jaar zijn er inmiddels vele projecten en activiteiten opgezet die de missie van Kennisland dichterbij brengen. Projecten zoals de Kenniswijk, Digitale Trapvelden, Stedenlink en Drempels Weg zijn daar slechts enkele voorbeelden van. Wij hebben al doende veel geleerd en zijn gegroeid van een nieuwe, jonge club met een goed idee naar een organisatie met een trackrecord als change agent die met tamelijk onconventionele methoden, een hoge deskundigheid en veel enthousiasme te werk gaat. Wij werken bij voorkeur met een mix van mensen uit bedrijfsleven, overheid, politiek, kennisinstellingen en de kunsten. Altijd in een open omgeving en liefst buiten instituties om. En nog steeds met een jong hart en blijvend op zoek naar vernieuwing.

Turbulentie omgeving

2002 was een zeer turbulent jaar. De westerse wereld was diep geschokt door de aanslagen in Amerika op 11 september 2001, de wereldeconomie kwam terecht in een crisis die Nederland diep bleek te raken, Pim Fortuyn werd vermoord en het Nederlandse politieke landschap veranderde dramatisch van kleur. In zo'n turbulente periode raakt de lange termijn al snel uit beeld. De politieke agenda van het eerste kabinet Balkenende stond dan ook in het teken van de dagelijkse ergernissen in het onderwijs, op het gebied van veiligheid en in de zorg. Meer toekomstgerichte thema's zoals de kenniseconomie bleven volstrekt buiten beeld. Na de snelle val van het Balkenende 1 en de aanloop naar de verkiezingen van januari 2003 bleek dat de stemming omsloeg. Veel politieke partijen pikten het thema kenniseconomie op, hadden allemaal een mening over Finland en D66 maakte het zelfs tot speerpunt in de campagne. Die omslag belooft veel voor 2003.

Focus

KL had relatief weinig last van de turbulentie in de buitenwereld. 2002 was voor ons vooral een jaar van professionalisering, onder andere door de aanstelling van een zakelijk directeur en door meer focus aan te brengen in ons werk. Wij doen vier dingen en willen daarin uitblinken:

1. Vernieuwende experimenten opzetten

Wij bouwen aan een kennisland door vernieuwende ideeën om te vormen tot voorbeeldige proefprojecten. Dat doen wij door belangen samen te brengen buiten de institutionele verkaveling om en door open te zijn in alles wat wij doen. Wij werken met iedereen die werkt aan een kennisland.

2. Lerende netwerken

Niet alleen maar pionieren, maar ook de tijd nemen om bewezen successen elders aan de man te brengen. Dat betekent geslaagde experimenten identificeren, succesfactoren in kaart brengen, standaarden ontwikkelen en organisaties ondersteunen om die toe te passen. Wij verbinden de pioniers in Nederland via informele netwerken, waardoor niet iedere keer het wiel uitgevonden hoeft te worden. Dit soort kennisoverdracht vergt vertrouwen en nieuwsgierigheid. Wij creëren een omgeving die dat vertrouwen stimuleert en werken met een aanstekelijk enthousiasme dat nieuwsgierig maakt.

3. Strategie ontwikkelen

Proefprojecten zijn een goed begin, maar zonder visie en strategie blijft het bij incidenten. Wij ontwikkelen daarom met organisaties, steden en regio's strategieën om succesvol te zijn in de kenniseconomie. Daarbij halen wij graag succesvolle voorbeelden uit het buitenland aan. Vooral het Finse model inspireert ons, maar ook van landen als België, Ierland, de VS en Zweden kan Nederland veel leren.

4 Stimuleren publiek debat

Tot slot stimuleren wij het publieke debat over de kenniseconomie. Dit doet KL door zelf bijeenkomsten te organiseren en te publiceren, maar .

2 Projecten 2002

In het jaar 2002 heeft Kennisland aan een groot aantal projecten gewerkt. Dit hoofdstuk geeft een overzicht per project. Bij de projecten is aangegeven wat de rol van KL was bij het project, welke aan het project verbonden publicaties dat opleverde en met welke organisatie(s) KL aan het project werkte. KL initieert, adviseert en begeleidt projecten. De projecten worden veelal in opdracht of in samenwerking gedaan met andere organisaties. Er is te zien wie de opdrachtgever was. De projecten zijn in alfabetische volgorde in dit jaarverslag opgenomen.

Belgen doen het beter

KL heeft in samenwerking met ZENC en United Knowledge het initiatief genomen voor de commissie 'Belgen doen het beter'. De commissie, bestaande uit Arthur Docters van Leeuwen, Wim Deetman, Ivo Opstelten, Roel in 't Veld en Marco Pastors, heeft in enkele maanden een rapport gemaakt over vernieuwing van de overheid. Kern van het betoog is dat het focus meer op uitvoering moet komen te liggen. Samen met de andere organisaties heeft KL de commissie bij haar werk ondersteund. Het rapport van de commissie is een vernieuwingsagenda voor de presterende overheid. In het rapport wordt gepleit voor de inzet van ICT om de uitvoering van beleid te verbeteren. Het rapport is begin 2003 verschenen en inmiddels op veel plekken in het openbaar bestuur besproken.

Opdrachtgever: geen

Relevante documenten: Rapport 'Kwestie van Uitvoering (februari 2003)

Breedbandproeven

Acht steden voeren met een bijdragen van het ministerie van Economische Zaken een proef uit om breedband in hun stad te stimuleren. Doel van de proef is om in verschillende situaties ervaringen op te doen met succesvolle strategieën en faalfactoren te identificeren. De proeven zijn in het najaar van 2002 van start gegaan.

Rol KL: KL verzorgt de kennisuitwisseling tussen de acht steden. Naast het organiseren van workshops, bijeenkomsten en dergelijke is het voornaamste instrument de website www.breedbandproeven.nl. Op deze door KL gebouwde en onderhouden website wordt de voortgang van de proeven op systematische wijze beschreven en worden relevante publicaties verspreid. De website is een succes, zo blijkt uit de hoge bezoekersaantallen.

Opdrachtgever: Ministerie van Economische Zaken

Relevante documenten: Website www.breedbandproeven.nl

Breedbandland

In het kader van de verkiezingen zette KL het programma Breedband op. Dit was bedoeld om lokale en landelijke bestuurders te helpen bij het opstellen en formuleren van een strategie voor de aanleg van een glasvezel-infrastructuur. Op heldere en onafhankelijke wijze werden keuzes en opties in kaart gebracht en werden voorbeelden uit binnen- en buitenland gepresenteerd. Ook maakten wij een overzicht van bestaande publicaties, rapporten en studies en een beslisboom voor wethouders met alle stappen waaraan ze kunnen denken. Dit kwam allemaal samen op de website www.breedbandland.nl.

Rol KL: KL heeft dit project geïnitieerd en heeft daarvoor samenwerking gezocht met ISOC, Gigaport en het Telematica Instituut. De website heeft gedurende de verkiezingen gedraaid. Momenteel wordt er door Ministerie EZ gekeken naar de oprichting van een Breedband Expertisecentrum.

Digitale Trapvelden

Digitale trapvelden zijn opgezet als laagdrempelige plekken in aandachtswijken van grote steden waar inwoners op een toegankelijke wijze in contact kunnen komen met informatie- en communicatietechnologie. Toenmalig minister Van Boxtel heeft eenmalig 20 miljoen gulden beschikbaar gesteld aan 30 steden voor het oprichten van de trapvelden. Inmiddels zijn er ook in kleinere gemeenten allerlei trapvelden bijgekomen. In november 2002 waren er 234 trapvelden waarvan 111 gefinancierd met geld van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het doel van de trapvelden is drieledig: verkleinen van de digitale kloof; verbeteren van het arbeidsperspectief en vergroten van de sociale cohesie in de buurt.

Rol KL: KL beheert in samenwerking met het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) het landelijke netwerk trapvelden. Kennisland organiseert de jaarlijkse trapveldbijeenkomst, onderhoudt de contacten tussen verschillende trapveldsteden, verstrekt informatie aan media en belangstellenden en publiceert een reeks dossiers over de verrichtingen van de trapvelden. Ook wordt de website onderhouden en een maandelijks nieuwsbrief verstuurd.

Opdrachtgever: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Relevante documenten: Monitor Digitale Trapvelden 2002: Dossier ICT en sociale kwaliteit: meer dan computers (2002); website www.trapveld.nl.

Digitale Pioniers

Op 1 november 2002 is Kennisland gestart met Digitale Pioniers. Met dit project worden vernieuwende initiatieven van kleine organisaties ondersteund die zich richten op publieke informatie en meningsvorming via internet. Kennisland heeft hiervoor een subsidie van €2 miljoen ontvangen van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. De regeling loopt tot eind 2004. Per jaar zullen zo'n 30 initiatieven worden ondersteund. De eerste ronde heeft eind 2002 plaats gehad en heeft 101 ingediende projectvoorstellen opgeleverd waarvan uiteindelijk 22 projecten voor ondersteuning zijn geselecteerd. Tzamen ontvangen zij zo'n 400.000 euro.

Rol KL: KL heeft voor de stimuleringsregeling een plan opgesteld. Op basis van dit plan heeft het Ministerie OCW Kennisland gevraagd de regeling verder vorm te geven en uit te voeren. Dit is volgens een werkplan ter hand genomen.

Opdrachtgever: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (Directie Media & Letteren) en Nationaal Actieplatform Elektronische Snelweg (NAP)

Relevante documenten: Startnotitie Digitale Pioniers, Werkplan Stimuleringsregeling Digitale Pioniers en de website www.digitalepioniers.nl.

ICT en chronisch zieke kinderen / ffcontact :-)

In Nederland hebben meer dan 250.000 kinderen en jongeren een chronische of ernstige ziekte. Verschillende projecten gebruiken ICT om de kwaliteit van leven van deze kinderen te helpen verbeteren. De projecten geven informatie over ziekten en hoe daarmee om te gaan. Ze bieden de mogelijkheid om onderwijs op afstand te volgen en contact te houden met familie en vrienden. En er zijn projecten die voor ontspanning en contact met lotgenoten zorgen. Het VSB Fonds vroeg KL een expertbijeenkomst te organiseren voor de projecten die ICT gebruiken voor kinderen met een chronische aandoening. Als resultaat van de expertbijeenkomst bleek dat de projecten behoefte hadden aan meer bekendheid, structurele subsidiering en dat ze wilden aantonen hoe zij bijdragen aan de kwaliteit van leven van kinderen en jongeren met een chronische aandoening. Dat heeft geleid tot dit project: het netwerk ff contact :-).

Rol KL: KL organiseerde de expertbijeenkomst in maart 2002. Hiervoor deed KL interviews met de projecten en schreef een startnotitie ter voorbereiding van de expertbijeenkomst. In de fase daarna stelde KL een masterplan op voor het verdere traject. In samenwerking met de BkB groep en met Ginkgozorgprojecten zijn er achtergrondstudies verricht, is er een publieksbrochure geschreven en is er begin 2003 een conferentie georganiseerd. Alle activiteiten zijn door en onder coördinatie van KL verricht.

Opdrachtgever: VSB Fonds

Relevante documenten: Masterplan ff contact :-). In 2002 werd ook het onderzoek en voorwerk gedaan voor de publieksuitgave ff contact :-) *ICT voor kinderen en jongeren met een chronische of langdurige ziekte* (Tielens, L.M., Rietbergen, M. & I. van Duijneveldt (red.), Utrecht, VSB Fonds, 2003) en voor de *Omgevingsanalyse ff contact :-), ICT in het leven van kinderen en jongeren met een chronische of langdurige ziekte* (M. Rietbergen & J. van den Steenhoven, Utrecht, Stichting Nederland Kennisland/VSB Fonds, 2003).

Kwartiermaken Digitale Broedplaats Amsterdam

Een Digitale Broedplaats is een proeftuin waar wordt gekeken hoe ICT kan worden ingezet voor de verbetering van de sociale kwaliteit in de samenleving. De broedplaatsen helpen allerlei lokale ICT-initiatieven van de grond te komen door er vaardigheden, middelen, fondsen en kennis aan te verbinden. Elke broedplaats heeft zijn eigen focus, structuur en karakter. Pioniers uit één van deze vier broedplaatssteden, of dit nu burgers, wijkorganisaties of lokale overheden zijn, kunnen hier terecht om buurt en stadsgerichte ICT-initiatieven in het sociale domein te ontplooiën. De vier steden met een Digitale Broedplaats hebben een subsidie gekregen van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 4 miljoen gulden per stad voor de periode 2002 en 2003.

Rol KL: Nadat KL eind 2001 had meegeholpen met de ontwikkeling van het bidbook voor de Digitale Broedplaats Amsterdam en de subsidie hiervoor in december 2001 ook werd toegekend, is KL in januari 2002 gevraagd ook het kwartiermaken ter hand te nemen. Hiervoor zijn verschillende activiteiten ontplooid. Er is met diverse partijen gesproken, een uitvoeringsplan voor de Broedplaats opgesteld, een plan van aanpak voor het Open Source Softwarelab geschreven en het Fonds voor lokale Initiatieven is opgestart met de eerste zeven projecten. Deze projecten zijn allen beoordeeld zodat ze meteen van start konden gaan na goedkeuring van het uitvoeringsplan. Dit alles is in maart 2002 opgeleverd. Vanaf dat moment heeft het projectbureau Cyburg de uitvoering ervan op zich genomen.

Opdrachtgever: Gemeente Amsterdam

Maatschappelijke Breedbanddiensten

In Nederland breedbandland wachten de verschillende spelers vooral op elkaar: geen diensten zonder infrastructuur, geen infrastructuur zonder diensten. De vraag is dus: welke diensten? Ondanks alle seminars, congressen en rapporten gebeurt er te weinig op dat terrein. Het wachten is niet zozeer op de *killer application*, het wachten is eerder op inzicht in het dagelijks leven van mensen. Waardoor wordt het dagelijks leven in Nederland beter, leuker en makkelijker? Onder het motto *The best way to predict the future is to create it* ging kennisland samen met mensen uit de praktijk op zoek naar werkelijk zinvolle toepassingen voor breedband. De teams werden verdeeld in vier thema's: veiligheid, onderwijs, zorg en sociale cohesie.

Het gehele project bestaat uit 4 fases waarvan in 2002 een groot deel van de eerste fase werd uitgevoerd. De breedbandteams bedachten in een creatief proces ideeën voor breedbandige toepassingen. Voor elk thema werden de beste uitgekozen en deze gaan verwerkt worden tot solide business cases. De eerste fase van het project werd samengewerkt met Winkelman en van Hessen.

Rol KL: Het project werd in samenwerking met Winkelman en van Hessen uitgevoerd. KL was inhoudelijk verantwoordelijk. Dit uitte zich in 2002 in het samenstellen van de teams, het maken van quickscans. KL heeft onder andere alle breedbandteams inhoudelijk ondersteund, quick scans uitgevoerd en enkele bijeenkomsten georganiseerd.

Opdrachtgever: KPN

Relevante documenten: De bijbehorende documenten zijn in 2003 uitgebracht.

- Kansensrapportage maatschappelijke breedbanddiensten onderwijs;
- Kansensrapportage maatschappelijke breedbanddiensten sociale cohesie;
- Kansensrapportage maatschappelijke breedbanddiensten veiligheid;
- Kansensrapportage maatschappelijke breedbanddiensten zorg.

Stedenlink

Stedenlink – het netwerk van kennissteden, bestaat in 2002 uit 10 steden. (Sinds 2003 uit 12 steden). Stedenlink is een lerend netwerk rond de thema's ICT in de stad en Breedband(toepassingen). Kern van het netwerk zijn ambtenaren uit de steden op deze thema's. Daarnaast bestaat het bestuur van Stedenlink uit de wethouders uit de steden. Zowel de ambtelijke groep als het bestuur komen regelmatig bijeen. Begin 2002 vond een grote startconferentie plaats en in oktober een driedaagse studiereis naar Finland.

Rol KL: Kennisland verzorgt het projectbureau en secretariaat van Stedenlink. Hiervoor worden bijeenkomsten, werkbezoeken en studiereizen georganiseerd, publicaties opgesteld en fungeert KL als vraagbaak. KL onderhoudt verder de website en maakt de nieuwsbrief.

Opdrachtgever: Ministeries van Economische Zaken en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 10 gemeenten

Relevante documenten: ICT Monitor en Community Tools en de website www.stedenlink.nl

Wetenschap.nl

Wetenschap.nl moet de etalage van de Nederlandse wetenschap op internet worden. Het laat zien wat er op wetenschappelijk gebied in Nederland gebeurt. Het geeft informatie over en verwijst naar wetenschappelijke instellingen en instituten. Wetenschap.nl bundelt veelal bestaande informatie en presenteert deze op aantrekkelijke wijze. De meerwaarde zit in het toegankelijk maken van nieuws en informatie over en vanuit de wetenschap. De site is een wegwijzer waar de Nederlandse wetenschap in kaart wordt gebracht.

Rol KL: Op verzoek van Stichting Weten heeft KL een haalbaarheidsstudie uitgevoerd naar het concept wetenschap.nl. Eind maart werd deze studie in het directeurenoverleg met KNAW, NWO, VSNU en Stichting Weten besproken. De voorstellen ten aanzien van de gezamenlijk website wetenschap.nl konden daar op algehele instemming rekenen. Op basis hiervan werd besloten te komen tot een samenwerkingsovereenkomst om het project te gaan realiseren. Stichting Weten verzocht hierop KL de invulling van de samenwerking bij de partijen te inventariseren en vorm te geven. Dit heeft geresulteerd in het "Uitvoeringsplan Wetenschap.nl" welke in september 2002 is gepresenteerd aan alle partijen. De partners hebben echter tot op heden geen verdere invulling aan de voorgestelde financiële en organisatorische samenwerking gegeven. Dit tot teleurstelling van Stichting Weten en KL. Kennisland gaat met instemming van Stichting Weten het concept voor wetenschap.nl nu bij andere geïnteresseerden voordragen en bekijken of uitvoering alsnog mogelijk is.

Opdrachtgever: Stichting Weten

Relevante documenten: Haalbaarheidstudie en Uitvoeringsplan Wetenschap.nl

3 De 10 KL-Projecten 2002

Ieder jaar kiest de jaarvergadering tien projecten of projectideeën die KL in het nieuw jaar ondersteunt. De rol van KL verschilt per project. Bij het ene project wordt geholpen bij het uitwerken van een plan, bij een andere met het zoeken van financiering of het opzetten van projectorganisatie.

De volgende projecten zijn in 2002 ondersteund:

1. Ookjij.nl

Jongeren die willen internetten maar niet (goed) kunnen lezen en schrijven, zoals veel jongeren met een verstandelijke handicap, kunnen nu terecht op www.ookjij.nl. Jongeren kunnen op Ookjij.nl spelletjes spelen, cartoons lezen en films bekijken. Momenteel is het mogelijk om je ongeveer 30 minuten te vermaken. De site voldoet aan een grote vraag: twee maanden na de introductie van de site lag het aantal hits al op 200.000. Op korte termijn wordt ookjij.nl uitgebreid met de mogelijkheid om e-cards te versturen en veilig met elkaar te communiceren en spelen. Er worden ook onderwerpen behandeld waarvan jongeren zeggen dat ze er iets mee willen, zoals hobby's, sport, seks en muziek. Ookjij.nl wil uitgroeien tot de virtuele community voor jongeren die niet kunnen lezen en schrijven.

KL heeft dit project geholpen met het opzetten van een stichting en het vinden van financiering. Inmiddels zijn onder andere subsidies gekregen van het VSB Fonds, SENTER en Digitale Pioniers. Hiermee is Ookjij.nl inmiddels uitgegroeid tot een gezonde en succesvolle website met duizenden bezoekers per maand.

2. IMC Weekendschool

Les krijgen van een advocaat, een arts of een schilder die vertelt over zijn vak. Dat gebeurt op zondagen in Amsterdam Zuid-Oost. Kinderen van tien tot veertien jaar volgen drie jaar lang weekendschoolvakken en maken zo kennis met enthousiaste experts uit de wetenschap en kunstwereld. De kinderen leren niet alleen over onderwerpen waar zij nieuwsgierig naar zijn, maar maken ook kennis met nieuwe werelden. Het idee achter de weekendschool is om jongeren te steunen bij het verbreden van hun beroepsperspectieven en het verwerven van zelfvertrouwen. De weekendschool wil uitbreiden naar meer locaties in buurten in Nederland waar kinderen niet spelenderwijs in aanraking komen met een breed scala aan maatschappelijke mogelijkheden.

KL heeft de IMC Weekendschool geholpen in het ontwikkelen van een Plan van Aanpak voor de uitbreiding van het aantal Weekendscholen en de directeur ondersteunt met een aantal organisatorische vraagstukken. Eind 2002 ging de Weekendschool in Amsterdam-Noord van start.

3. Geheugen van Oost

Het geheugen van Oost is een project van Mediamatic dat in opdracht van het Amsterdams Historisch Museum werd uitgevoerd. Alledaagse herinneringen en verhalen van buurtbewoners van Amsterdam-Oost worden opgeslagen en gelezen op de site het 'Geheugen van Oost'. Leuke persoonlijke verhalen maar ook verhalen die typisch zijn voor de tijd en iets vertellen over gebruiken en gewoonten van de bewoners van Amsterdam-Oost. Persoonlijke verhalen gesitueerd in de jaren '40 tot de dag van vandaag maken de informele geschiedenis van Amsterdam-Oost zichtbaar. Het Amsterdams Historisch Museum organiseert voor najaar 2003 een tentoonstelling over Amsterdam-Oost. De informatie komt van buurtorganisaties, bejaardentehuizen en scholen uit Amsterdam-Oost.

KL hield zich met name bezig in het beginstadium toen subsidieaanvragen voor het project liepen. Er is onder andere geholpen bij het tot stand brengen van een samenwerking tussen Stichting Tijdgeest en Mediamatic.

4. Gastdocent

Een school wil graag een gastdocent inschakelen. Er wordt gezocht naar iemand die kan vertellen over zijn of haar vakgebied, die voorbeelden uit de praktijk bij de lesstof kan geven. Vanuit het bedrijfsleven willen veel mensen wel gastdocent zijn, maar bij welke scholen kan dat? De website www.gastdocent.nl moet de centrale online marktplaats worden waar de match tussen scholen met hun vraag naar gastdocenten en waar mogelijke gastdocenten zich kunnen aanbieden plaatsvindt. De website stimuleert de feitelijke betrokkenheid van het bedrijfsleven bij het onderwijs. Een succesvolle pilot heeft al gedraaid, waarbij verschillende bedrijven waaronder Ordina, gastdocenten leverden.

KL heeft hen geadviseerd op uitbouw van het project en het onderbrengen van de projectorganisatie. Door de malaise in de IT-sector is het project stopgezet.

5. Patiënt online

Ziekenhuizen en zorginstellingen moeten informatie over behandelingen zo laagdrempelig mogelijk aanbieden aan patiënten. De Reinier de Graaf Groep wil dit middels het internet doen. 150 bestaande folders met illustraties over behandelingen en onderzoeken van ziektes moeten in een gebruikersvriendelijke database komen. De informatie dient continu geactualiseerd en gevalideerd te worden. Patient Online wordt in de toekomst de site waar alle patiënteninformatie en -voorlichting (voor de Reinier de Graaf Groep) via het internet toegankelijk wordt.

KL heeft in samenspraak met het RdGG gekeken naar de mogelijkheden om het bestaande patiëntinformatiesysteem voor borstkanker uit te bouwen voor andere ziektes. Dit heeft een projectplan opgeleverd waarvoor het RdGG financiering zoekt.

6. Vrijwilligers online

Je wilt vrijwilligerswerk doen, maar weet niet wat je waar kunt doen. En de organisatie die vrijwilligers nodig heeft, weet niet alle geïnteresseerde vrijwilligers te bereiken. Via de site Vrijwilligers Online komen vraag en aanbod bij elkaar. Als toekomstig vrijwilliger vul je in hoeveel uur je wilt werken, wat je interesses zijn en in welke regio je aan de slag wilt en de site laat zien welke organisaties er zijn die vrijwilligers nodig hebben. Vrijwilligers Online is kortom de match die vraag en aanbod van vrijwilligerswerk transparanter maakt.

KL heeft meerdere keren overlegd met dit project. Zo was onder andere het plan dat KL zou helpen met het leggen van contacten met gemeenten. De projectorganisatie bleek echter niet in staat het idee verder uit te werken zodat het aan derden kon worden voorgelegd.

7. GoedFout

Ieder kind weet het: wij leren door fouten te maken. Als wij fouten durven maken, ontdekken wij wat wij nog niet weten. In een steeds veranderende kennissamenleving moeten wij fouten durven maken. Alleen wordt dat in het onderwijs vaak juist afgeleerd. Het project GoedFout richt zich op het leren op basis van het maken van fouten. Met een universiteit, middelbare school en een lagere school worden lesprogramma's ontwikkeld waarbij leerlingen en studenten sneller en beter leren door het maken van fouten. Concreet valt te denken aan een lesboek met 'foute successen' uit de wereldgeschiedenis. Zo ontdekte Columbus Amerika omdat hij een foute kaart had. Fouten maken mag, als wij er maar van leren.

KL heeft dit project ondersteund middels een brainstorm om ideeën voor het GoedFout-concept te verzinnen. Daarnaast is gekeken naar mogelijke producten. Helaas is de projectorganisatie van meerdere partijen uiteen gevallen, zodat een verder vervolg niet meer mogelijk bleek.

8. Draadloze Rijn

Het project Draadloze Rijn is een veldtest met pc's aan boord van de paar duizend schepen die de Rijn van Basel tot Rotterdam bevaren. Het idee bestaat uit het onderling koppelen van de eindapparaten tot een zelforganiserend breedbandnetwerk tussen de schepen en worden daarmee behalve ontvanger ook zender. Internetten en e-mailen wordt sneller en goedkoper, waardoor nieuwe mogelijkheden ontstaan. Kinderen kunnen vanaf boord het onderwijs beter volgen en er zijn voordelen te halen in de planning van de binnenvaart. Het Bureau Telematica Binnenvaart, dat de belangen van de binnenvaartschippers in Nederland vertegenwoordigt, onderkent nu ook dat de behoefte aan breedbanddatacommunicatie op de binnenvaartschepen sterk groeit en bekijkt of het de plannen voor de eerste testen kan ondersteunen.

KL heeft Jaap van Till, de bedenker van dit project, bijgestaan met het maken van een plan van aanpak en een presentatie. Gezamenlijk is gezocht naar steun voor dit project. Hoewel het idee veel enthousiasme kreeg, leidde dit niet direct tot concrete steun. Het BTB heeft echter inmiddels het plan opgevat dit project toch op te gaan zetten. Eind 2003 moet de pilot draaien.

9. Sterrekind

Stichting Sterrekind is in 1997 opgericht met als doel de kwaliteit van leven van langdurig of chronisch zieke kinderen die in zorginstellingen verblijven te verbeteren. ICT was het gekozen middel. Chronisch zieke kinderen van 5 tot 19 jaar kunnen via internet een nieuwe belevingswereld, de Sterrewereld binnenstappen. In de Sterrewereld maken zij contact met andere kinderen in ziekenhuizen, kunnen ze filmpjes bekijken, muziek luisteren en spelletjes spelen, maar ook mailen met kinderen uit de klas is een mogelijkheid. Sterrekind wilde de Sterrewereld uitbreiden en zorgen dat kinderen ook thuis aangesloten worden.

KL deed voor en met Sterrekind een onderzoek naar de stand van zaken van ICT-voorzieningen voor kinderen in Nederlandse zorginstellingen. Naar aanleiding van het feit dat Sterrekind een KL-project was, heeft KL in samenwerking met het VSB fonds het netwerk ff contact opgezet.

10. Digital Playground

Digital Playground is hét digitale media evenement voor jongeren, dat in Rotterdam is ontwikkeld, maar vanaf 2001 ook on the road gaat. Sinds de start 1998 hebben vele duizenden jongeren dit bijzondere evenement bezocht. De projectorganisatie beoogt de ontwikkeling en zelfontplooiing van jongeren te stimuleren door hen in te wijden in de wereld van de digitale media, cultuur en media-educatie. Met cultuur als uitgangspunt wil Digital Playground jongeren op een leuke manier de mogelijkheden van de technieken laten ervaren, toepassen en begrijpen. De doelgroep van het project zijn jongeren vanaf 14 jaar, die afkomstig zijn uit het onderwijs (voornamelijk VMBO/ BVE), maar ook uit het jongerenwerk, club- en buurthuizen en migrantenorganisaties.

KL heeft in 2002 Digitale Playground bij diverse workshops uitgenodigd en geïntroduceerd binnen haar netwerk. Dit heeft er mede toe geresulteerd dat Digitale Playground in oktober 2003 zal plaatsvinden in NEMO in Amsterdam. Ook met gemeenten als Almere en Enschede zijn via KL contacten gelegd en vinden wellicht DP events plaats.

11. Intellectueel Kapitaal

Hoeveel intellectueel kapitaal zit er in jouw organisatie? Zo'n vraag is moeilijk te beantwoorden en dat terwijl organisaties in een kennissamenleving zich vooral onderscheiden door het intellectueel kapitaal dat ze in huis hebben. Intellectueel kapitaal zijn immateriële bedrijfsmiddelen waarover een organisatie beschikt, zoals mensen, kennis en ervaring, werkprocessen, cultuur en reputatie. Doel van het project is om de transparantie van het intellectuele kapitaal binnen organisaties te vergroten.

KL gaf advies rondom het opzetten van een organisatie die zo'n meetinstrument kan ontwikkelen en in de markt kan zetten.

Ook dit jaar waren de KL-projecten een rijke bron van maatschappelijke innovatie. Projecten als Ookjij.nl, Weekenschool en Digital Playgrounds zijn echt prachtige voorbeelden daarvan. Opvallend was dat meerdere projecten al om zijn gevallen in hun ideefase. Dit is grotendeels te wijten aan de verslechterende economische omstandigheden waardoor trekkers van een project geen tijd meer vrij hadden. Dit geldt onder andere voor projecten als GoedFout en Vrijwilligers Online. Die slechtere omstandigheden maakte het ook lastiger om steun voor projecten te vinden. Maar uit het feit dat ruim de helft van deze projecten op dit moment goed loopt, moet die invloed ook weer niet te groot worden gezien.

Een uitgebreide beschrijving van de KL-2002 projecten is te vinden op de website onder www.kennisland.nl/projecten.

4 Activiteiten 2002

Naast de grote hoeveelheid projecten heeft KL een activiteiten georganiseerd. Sommige hiervan zijn jaarlijks terugkerende activiteiten. Een bloemlezing:

Jaarvergadering

Begin 2002 is een KL jaarvergadering georganiseerd in kunstenaarsinstituut SMART te Amsterdam. Zo'n 150 mensen namen hieraan deel. Zij kregen een presentatie over de werkzaamheden van de stichting en de plannen voor 2002. Daarna vonden er diverse workshops plaats en tot de verkiezing van de 10 KL-projecten.

Wijzer aan Zee

Eind augustus vond in Noordwijk de derde editie van Wijzer aan Zee plaats. Ditmaal een tweedaagse bijeenkomst waar in totaal ruim 300 personen aan hebben deelgenomen. Een afwisselend programma van workshops, lezingen en debatten over de ontwikkelingen van de kenniseconomie en de gevolgen voor organisaties.

Nieuwsbrief & Website

Met de komst van een webredacteur zijn zowel de nieuwsbrief en de website stukken vooruit gegaan. Er verschijnt nu elke maand een nieuwsbrief en deze telt meer dan 2500 leden. De website krijgt inmiddels elke week een update en wordt ook steeds vaker bezocht. Er gaat worden gewerkt aan een nieuwe website. Deze zal in het voorjaar van 2003 gereed zijn.

Presentaties/lezingen

Er zijn ook dit jaar weer presentaties en lezingen gegeven op diverse conferenties en seminars. Frans Nauta gaf onder andere presentaties bij het Telematica Instituut, bij de LSvB, het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en gastcolleges aan de Universiteit van Amsterdam en de Hogeschool van Amsterdam. Joeri van den Steenhoven gaf presentaties op onder andere het IPPR-congres *Beyond the Backlash* in London (VK) en op de Europese startconferentie van het Jaar van de Gehandicapten in Aken (D).

KL Keuken

In de keuken van KL zijn diverse diners, borrels en kleine bijeenkomsten gehouden. In een informele sfeer zijn tal van onderwerpen besproken. Soms in het kader van projecten, dan weer voor KL in het algemeen. In ieder geval zijn de keukensessies een bekend begrip aan het worden.

Studiereizen

Er zijn studiereizen ondernomen naar London en Helsinki. In London (VK) zijn door Frans Nauta en Joeri van den Steenhoven diverse organisaties en experts bezocht waarmee inmiddels ook werkrelaties zijn ontstaan. Dit waren onder andere IPPR, Demos en de Strategy Unit van the Cabinet Office. In Helsinki (F) is in oktober door Frans Nauta, Hans Westerhof en Minouche Besters eerst een werkbezoek de wethouders van Stedenlink afgelegd. In aansluiting hierop is Frans Nauta gebleven is om het Finse model nader te bestuderen. Daarvoor heeft hij onder andere gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van Science and Technology Policy Council, Tekes en Sitra.

Kennissalon

Er zijn expertsessies georganiseerd met politieke vertegenwoordigers en experts over thema's die voor de kenniseconomie van belang zijn, zoals breedband en vernieuwing van de overheid. Dit heeft het denken gestimuleerd over thema's als kenniseconomie, de rol van ICT in de samenleving ed. en de keuzes die overheid en politiek hierin hebben te maken.

5 Publicaties

De volgende publicaties zagen in 2002 het daglicht:

De informatiesamenleving, bij voorbeeld

Een publicatie van Infodrome geschreven door Rick van der Ploeg, Frans Nauta en Mei Li Vos. Dit is het resultaat van het project Voorbeeldredactie dat KL voor Infodrome heeft uitgevoerd in 2000 en 2001. Het boek bevat een verzameling voorbeelden van de opkomst van de informatiesamenleving en hoe dat in het dagelijks leven te merken is. Het is tot stand gekomen met medewerking van Sonja Richardson.

Dossier ICT en sociale kwaliteit

In het dossier vind je praktijkvoorbeelden en adviezen over wat je kunt doen om met ICT de sociale kwaliteit in de wijk te versterken. Het is geschreven voor de Digitale Trapvelden.

Trapveld Monitor 2002

Een overzicht en analyse van de stand van zaken op de Digitale Trapvelden

Stedenlink : ICT – Monitor 2002

Een studie naar de inzet van ICT in de elf steden van Stedenlink.

Stedenlink : Community Tools

Een studie naar de functie van maatschappelijke ICT-toepassingen voor buurt en wijk.

Alle publicaties zijn als pdf-file te downloaden of te bestellen via www.kennisland.nl

6 Stichting

Bureau

Vanaf medio 2002 zijn een aantal medewerkers in vaste dienst getreden. Eind 2002 bestond het bureau van de stichting uit zes vaste medewerkers en zes projectmedewerkers. De laatsten werkten op freelance basis. Tevens werkten er twee stagiaires op het bureau.

Bestuur

In 2002 bestond het bestuur van KL uit de volgende personen:

Frans Nauta	- voorzitter
Jetse Spreij	- penningmeester
Joeri van den Steenhoven	- secretaris

Raad van Toezicht

Tot de Raad van Toezicht zijn in 2002 twee nieuwe leden toegetreden, te weten:

Gerlach Cerfontaine, president-directeur Schiphol Group
Rik Maes, hoogleraar Informatiemanagement Universiteit van Amsterdam

De overige leden zijn aangebleven als lid. Dit zijn:

Roel in 't Veld, decaan Nederlandse School voor Openbaar Bestuur
Leendert Bikker, lid Raad van Bestuur Euro RSCG
Bert Mulder, directeur Informatiewerkplaats
Liesbeth Schöningh, directeur P,O & I gemeente Utrecht
Harry Starren, directeur De Baak, managementcentrum VNO-NCW

Het voorzitterschap van de Raad is per september 2002 overgegaan van Roel in 't Veld naar Leendert Bikker.

Financiën

De inkomsten van de stichting bestonden in 2002 uit drie hoofdstromen:

a. inkomsten uit projecten

Verreweg het grootste deel van de inkomsten (circa 4/5) van de stichting was afkomstig van projecten van de stichting. Deze inkomsten vertonen een stijgende lijn.

b. eenmalige subsidie van het Nationaal Actieplan Elektronische Snelwegen (NAP)

De startsubsidie van het NAP is belangrijk geweest om de stichting door de eerste jaren heen te helpen. De subsidie is per 1 januari 2003 beëindigd. De verantwoording is positief afgerond.

c. Partnerships

Er zijn in 2002 drie partnerships afgesloten, te weten met Ordina, Bbnd en Cisco systems. Met steun van deze partnerships zijn verschillende activiteiten en projecten ontwikkeld.

KL werkt vanaf 2003 niet meer met partnerships en vaste subsidies, maar uitsluitend op basis van projectfinanciering. Het jaar 2002 is afgesloten met een positief resultaat. De stichting heeft daardoor drie jaar na haar oprichting een positief eigen vermogen, zij het niet zeer groot. Het komend jaar staat in het teken van het opbouwen van een normale bedrijfsreserve.

7 Conclusies

Ook in 2002 heeft KL weer veel projecten en activiteiten kunnen opzetten. Veruit de meeste zijn volgens planning en doelstelling verlopen. Met al deze projecten en activiteiten is een stimulans gegeven aan een sterkere kenniseconomie en -samenleving en concrete innovatieve acties op dit terrein. Wij hebben daar zelf in ieder geval veel van geleerd en dat geldt ook voor veel betrokkenen in ons netwerk.

Bij de start van KL in 1999 hebben wij het jaar 2002 als richtpunt genomen. In dit verkiezingsjaar moesten de eerste resultaten van ons werk zichtbaar worden. De eerste drie jaar waren immers een eerste fase waarin KL als stichting moest worden opgebouwd en het besef van het thema kenniseconomie en de noodzaak om te innoveren nog moest groeien. Tijd dus voor enige reflectie. Hieronder enkele lessen van het afgelopen jaar.

Innovatie gebeurt niet vanzelf

Hoe graag wij het ook zouden willen, maar innovatie gebeurt niet vanzelf. Zeker niet in het publieke domein. Wij hebben gemerkt dat er vaak waardering is voor KL in de rol van aanjager van innovatie. KL zoekt daarbij naar serendipiteit: het succesvol gebruik maken en organiseren van het toeval. In de afgelopen drie jaar heeft KL daarvoor een aantal werkmethoden waarmee innovatieve projecten van de grond zijn gekomen. De rol van innovatie-aanjager willen wij daarom ook in de toekomst blijven vervullen. Maar innovatie kan niet zonder visie, zonder een groter doel dat richting geeft als het noorden van een kompas. Zonder visie innoveren betekent slachtoffer worden van het toeval, van de waan van de dag, zoals de internethype of van politieke modegrillen.

Een actiegerichte strategie werkt

KL heeft altijd meer een voorliefde gehad voor het doen. Minder papier en meer actie is ons motto. Wij helpen mensen en organisaties die (met elkaar) concreet aan de slag willen. Soms met hele kleine en tastbare projecten, maar ook met zeer grote projecten. Die actiegerichte strategie heeft goed gewerkt. Wij hebben getracht met een combinatie van aanstekelijk enthousiasme en deskundigheid concrete projecten tot stand te brengen. Een van de krachtige punten van KL daarbij is onze onafhankelijkheid en het feit dat KL geen commercieel belang heeft. Als stichting is KL in staat om verschillende partijen - van de overheid, bedrijfsleven tot maatschappelijke organisaties - met elkaar te verbinden en tot actie te helpen brengen. Die rol heeft veel weg van een *'trusted third party'*. Maar die plek moet je natuurlijk wel eerst verdienen en het moet je ook een beetje gegund worden. Dat is steeds vaker het geval.

Lerende netwerken

KL heeft in de afgelopen drie jaar veel aandacht besteed aan het organiseren van het leren. Het echte effect van alle projecten die door KL zijn ontwikkeld is immers dat de opgedane kennis leidt tot structurele verandering. 'Learning by doing' zijn daarvoor gevleugelde woorden. KL heeft inmiddels aardig wat ervaring met het opzetten en ondersteunen van lerende netwerken. Daarvoor heeft KL ook diverse methoden ontwikkeld. Wij zoeken daarbij altijd naar combinaties van 'leuk en leerzaam', 'concreet en inspiratie', en natuurlijk 'diepgang en toepasbaar'. Een belangrijk uitgangspunt daarbij is het zorgen voor (onderling) vertrouwen en het ruimte geven aan trots voor gedane prestaties en de mensen die het echte werk doen. Dat betekent vaak podia bouwen voor anderen om erop te gaan staan en zelf genoeg nemen met een positie meer buiten de schijnwerpers. Laat de projecten voor zich spreken.

Dit tumultueuze verkiezingsjaar heeft ook KL gemengde gevoelens bezorgd. Na drie jaar werken was stiekem toch de hoop dat het thema kenniseconomie echt op de politieke agenda zou staan. Dat bleek ondanks alle inspanningen bij de verkiezingen in mei 2002 niet het geval te zijn. Aanvankelijk was dat best een teleurstelling. Toch was er veel om trots op te zijn. Er

waren veel succesvolle en vooral concrete projecten opgezet, de stichting en haar netwerk was fors gegroeid en het belang van het thema kenniseconomie was bij veel mensen wel degelijk doorgedrongen. Het was dan ook vooral een gevoel van 'er nog niet te zijn'. Dit leidde in de zomer van 2002 tot een herbezinning en een aanscherping van de organisatie en de werkwijze van KL. En met resultaat. Want eind 2002 stond de stichting er goed voor, zowel organisatorisch als financieel, en was ook duidelijk dat steeds meer mensen het thema kenniseconomie en het gedachtegoed van KL overnamen. Goede vooruitzichten voor 2003 dus om het werk van KL door te zetten.